

DAO DE JING

LAO ZI

CARTEA DESPRE DAO ȘI VIRTUTE

道
德
經

Cuvânt-înainte,
traducere din chineza veche și note:
SU YAN

EDITURA HERALD
București

Cuprins

ARGUMENT	9
CUVÂNT-ÎNAINTE LA EDIȚIA <i>DAO DE JING</i> 2020, SU YAN	11
CUVÂNT DE PREȚUIRE, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE IOAN-AUREL POP	17
CUVÂNT-INTRODUCTIV	21
I. Lao Zi și premisele apariției textului <i>Dao De Jing</i>	
II. Structura textului <i>Dao De Jing</i>	
III. Răspândirea textului <i>Dao De Jing</i>	
<i>DAO DE JING</i>	39
ANEXE	185
CRONOLOGIE	186
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	189

Cuvânt de prețuire

În ciuda celor șapte decenii trecute de la apariția oficială a sinologiei în România, cultura și civilizația din China în țara noastră rămân la nivelul fascinației și nu al cunoașterii aprofundate. Carența aceasta este umplută pas cu pas, de ani buni, de către doamna Su Yan, care este nu numai o admirabilă traducătoare, ci și un intelectual de înaltă clasă, cu un statut special: trăiește în două limbi, chineză și română și în două spații, al Chinei și al României. Am revăzut-o și în 2017 și în 2019 la Beijing, cu ocazia marelui târg de carte, la care România a fost invitat special și în timpul căruia s-a organizat *Ziua Limbii Române*. Doamna Su Yan ne propune de această dată o nouă ediție a unei cărți de căpătâi, apărute la noi în 2009, anume *Lao Zi - Dao De Jing*. Este de prisos să spun aici ce fascinație a trezit în întreaga lume personalitatea legendară a lui Lao Zi, un om care, dacă nu a existat în realitate, ar fi trebuit inventat, așa cum a fost aedul orb Homer, în istoria și mitologia greacă. Lucrarea lui Lao Zi – *Dao De Jing* – s-ar putea intitula în românește „Cartea Drumului către Adevăr” sau „Cartea Drumului și a Virtuților Sale” și reunește înțelepciunea vechii filosofii chineze. Doamna Su Yan, fină cunoscătoare a celor două culturi, stăpânitoare a unei limbi române pline de subtilități și de nuanțe, vine, cu eleganța și delicatețea care o caracterizează, să ne dezvăluie un univers-cheie pentru înțelegerea spiritualității chineze antice. Cărțile rămân opera autorilor lor, dar, adesea,

traducătorii le pot da sau nu forma potrivită în alt veșmânt. În cazul de față – suntem asigurați de specialiști – există o perfectă sintonie între mesajul autorului trăitor acum mai bine de două milenii și jumătate și limbajul traducătorului, cel care nu a tălmăcit o operă de demult, ci a înnobilat în limba lui Eminescu și Blaga un testament poetico-filosofic peren, lăsat de un mare gânditor.

Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române
Noiembrie, 2020

感言

尽管汉学研究在罗马尼亚正式出现已有七十年的历史，但中国的文化和文明在我们社会上仍然驻足于引发称羨，而不是深入了解的水平上。苏燕女士多年来竭尽全力逐步填补这个缺憾。她不仅是一位令人钦佩的翻译家，而且还是具有特殊地位的高级知识分子：她生活在中国和罗马尼亚两种语言和文化的空间。我是在2017, 2019年北京举办的大型国际书展之际，再次看到了她。当时，罗马尼亚是以特邀嘉宾身份参展，并在书展期间举办了“罗马尼亚语言日”活动。

苏燕女士这次再版了《老子-道德经》这部重要著作的译本，这书的第一版是2009年在我国出版的。毋庸置疑，老子的传奇性在全世界引起了极大的关注和向往。老子其人即使在现实中不存在，也一定会被宣扬出来，就像行吟诗人盲人荷马一样，在希腊历史和神话中被宣扬出来。老子的著作《道德经》可以用罗马尼亚语《通往真理之书》或《道路及其美德》来命名，它汇集了中国古代哲学的智慧。

苏燕女士是一位兼备中西两种文化的杰出鉴赏家，精通罗马尼亚语，且能掌握其中充满微妙和细致的语意差别，以其高雅和精致的特质来向我们揭示并解锁中国古代的关键精神世界。书籍仍然是作者们的作品，不过译者却经常可能会给或者不会给作品穿上合适的衣裳。

但是我们从这部《老子》的译本中得到了专家的保证，在两千多年前生活着的作者，他所启发的哲理与译者的语言间存在着完美的和谐，译者的译文不仅将历久弥新的作品清晰的解说，而且是用艾米内斯库（Eminescu）和布拉加（Blaga）的语言让这位伟大思想家富有哲学和诗意的遗作显为高贵。

Cuvânt-introductiv

I. Lao Zi și premisele apariției *Dao De Jing*

1. *Cine este Lao Zi?*

Numele lui Lao Zi, care înseamnă „Bătrânul Maestru”, apare pentru prima dată în *Însemnările istorice* ale lui Sima Qian. În capitolul consacrat familiei lui Confucius și biografiei lui Lao Zi și biografiei lui Hanfei Zi, acesta spune că Lao Zi s-a născut în satul Qu Ren, districtul Li, localitatea Ku (azi Hao din provincia An Hui) din statul Chu. Numele lui de familie era Li, iar prenumele, Dan sau Er. A servit ca director al Bibliotecii statului Zhou. Dan înseamnă „cel cu urechi lungi”, ceea ce ne face să presupunem că Lao Zi avea o înfățișare aparte. Ca bibliotecar și director al Bibliotecii dinastiei Zhou, a căpătat probabil atât cunoștințe și o virtute superioare, cât și viziuni de o mare pătrundere asupra transformărilor sociale, ascensiunii și declinului dinastiilor.

„Odată, Confucius s-a dus în regatul Zhou să-l întrebe pe Lao Zi despre rituri... Lao Zi i-a dat următorul răspuns: «Mândria, lăcomia, aroganța, ambiția nu sunt de niciun folos, trebuie lepădate... Fiul omului mă ridică chiar dacă nu sunt cineva, pe când demnitarii mă privesc de parcă nici n-aș exista.» Confu-

cius a plecat și le-a spus discipolilor săi: «Dragonul¹ urcă la Cer pe aripile vântului. Oare nu este Lao Zi acest dragon?»” (*Analectele* lui Confucius).

Vedem din acest citat că cei doi mari maeștri au trăit cam în aceeași perioadă, iar după atitudinea de reverență a lui Confucius față de Lao Zi se poate presupune că acesta din urmă era mai în vârstă. Știm că Confucius s-a născut în anul 551 î.Hr, iar Lao Zi, probabil, în anul 570 î.Hr.

2. Epoca lui Lao Zi

Lao zi a trăit într-o perioadă de declin pentru dinastia Zhou (Zhou de Răsărit) în care curtea regală și-a pierdut treptat puterea. Era perioada de ascensiune a vasalilor care, întărindu-și puterea militară, se proclamau autonomi și se luptau neîncetat între ei, făcând ca societatea chineză să fie cuprinsă de haos și instabilitate.

Regimul sclavagist se destrăma treptat, dar se afirma o nouă clasă socială alcătuită din cărturari, învățați ce nu proveneau din familii nobile. Acești cărturari au devenit mai târziu militari, politicieni sau filosofi. Apariția lor a determinat emergența celor „O sută de școli” – renașterea chineză – și a perioadelor numite „Regatele Combatante” și „Primăvara și Toamna”, cele mai fertile din toată istoria gândirii filosofice a Chinei.

În acest interval, în societatea chineză s-au cristalizat patru trăsături determinante:

i. Familiile regale trăiau un declin rapid; puterea economică, cea militară și politică se descentralizau; vasalii se luptau neconținut între ei pentru teritorii, devenind un focar de războaie.

¹ Spre deosebire de noțiunea de „dragon” în Occident, în China, împărații sunt supranumiți „Fii ai Dragonului”. Pentru chinezi dragonul este o ființă imitabilă, norocoasă, ce simbolizează puterea, înțelepciunea și statutul nobil.

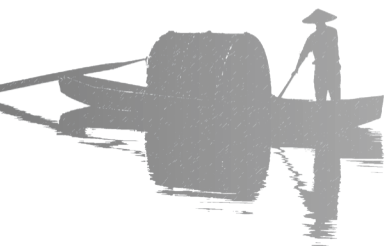
ii. Privatizarea pământului, aplicarea taxelor și impozitelor pe venituri și dezvoltarea rapidă a tehnicilor agrare au făcut ca productivitatea muncii să crească fără precedent, decalajul între bogați și săraci devenind din ce în ce mai simțitor.

iii. Puterea crescândă, militară și economică, a vasalilor a ajuns s-o depășească pe cea a împăratului Zhou, ceea ce a permis declanșarea războaielor interne și lărgirea granițelor teritoriilor. Viața oamenilor de rând a devenit mizeră... Ca rezultat al războaielor în lanț, ce durau ani de zile, riturile s-au destrămat, obiceiurile au fost date uitării, ca și regulile morale prin care era menținută ordinea socială. Sub protecția vasalilor, nobilii sau negustorii acaparau teritorii și acumulau averi cu forța. Suprataxarea oamenilor de rând de către instituțiile locale îi împingea pe aceștia la faliment. De aceea cărturarii și filosofi epocii, cum au fost Confucius, Lao Zi sau Mo Zi, oftau plini de amărăciune, zicând: „Nu mai există *Dao* în această lume”.

iv. Până în epoca supranumită „Primăvara și Toamna”, familia regală și nobilii constituiau elita societății. Ei erau depozitarii cunoștințelor, moștenitorii și transmițătorii culturii. Educația era dreptul lor privilegiat. Oamenii de rând nu aveau cum să primească o educație oficială, ci aveau doar experiențe și cunoștințe acumulate în viața și munca de toate zilele. Însă în perioada „Primăvara și Toamna”, vasalii înstăriți, cu ambiții de expansiune, au căutat să și-i apropie pe *shi ren* – cărturarii și oamenii învățați – pe care îi foloseau ca instrumente pentru întărirea și stabilizarea țării. În majoritatea lor, acești *shi ren* erau ispravnici sau servitori în familiile nobile. Educația lor consta în cunoștințe referitoare la ritualuri, muzică, tir cu arcul, călărie, arta armelor, literatură și logică. Ei erau „intelectualii” cu statutul cel mai apropiat de oamenii de rând. În acea perioadă tulbure ei s-au dedicat fie servirii vasalilor, fie educației, formând în acest sens o comunitate cu un rol important în societate.

DAO DE JING

CARTEA DESPRE DAO ȘI VIRTUTE

Capitolul I

第一章 體道

謂之玄。玄之又玄。衆妙之門。
故常無欲以觀其妙。常有欲以觀其微。此兩者同出而異名。同
道可道。非常道。名可名。非常名。無名天地之始。有名萬物之母。

*Dao*¹ poate fi rostit, dar nu este *Dao* despre care se vorbește de obicei. Numele lui poate fi numit, dar nu este numele despre care se vorbește de obicei². Se poate numi *Wu* (Neființa), de vreme ce era înainte de a fi fost Cerul și Pământul; se poate numi *You* (Ființa)³, de vreme ce este Mama celor Zece Mii de Lucruri⁴.

De aceea, ca *Wu* (Neființa), Îi putem vedea tainele. Ca *You* (Ființa), Îi putem vedea întruchipările⁵.

Wu și *You* au aceeași origine, dar au nume diferite.

Îngemănarea lor se numește *Xuan*⁶ – Taina universului. Taina tainelor! Poarta spre toate minunile universului.

Note

¹ În majoritatea textelor din literatura de specialitate, din Europa și America, se obișnuiește să se scrie și să se pronunțe *Tao*, corect însă este *Dao*.

² Fraza se traduce adeseori astfel: „*Dao* care poate fi rostit nu este *Dao* etern”, ca să se sublinieze faptul că *Dao* este inexprimabil, inefabil. Însă o astfel de traducere, [tocmai prin sublinierea inexprimabilului – n. red.], l-ar fi lipsit de la bun început pe Lao Zi de posibilitatea și credibilitatea de a vorbi despre *Dao* cel adevărat. De fapt, cuvântul „etern” (*chang* 常) apare în *Lao Zi* de mai multe ori și are sensul de „în general”, „de obicei”, „în mod obișnuit”, „în mod normal” (*tong chang* 通 常) sau „permanent”, „etern”, „veșnic” (*yong heng* 永 恒). În majoritatea cazurilor are sensul de „în general”, „de obicei”, „în mod normal”.

Pe de altă parte, cuvântul *Dao* (道) a fost foarte mult folosit din vremuri străvechi până la Lao Zi și are mai multe sensuri, cum ar fi:

1. „cale”, „drum” (*Dao lu* 道路), așa cum apare în *Cartea Schimbărilor*: „Să mergi pe *cale*, liniștit. Celor retrași li se prezice noroc”; sau cum apare în *Cartea Documentelor*: „*Dao* al guvernării împăratului” (*wang Dao* 王道), „Nu poți să faci nimic mai bun decât să respecti *Dao* al împăratului”;
2. „metodă”, „mod de a proceda” (*fang fa* 方法), cum găsim tot în *Cartea Documentelor*: „Metoda mea (*Dao* al meu, tot ce fac eu) este ca Virtutea împăratului să dăinuie”;
3. „a rosti” (*yan shuo* 言说), așa cum găsim în *Cartea Cântecelor*: „Nu se pot rosti cuvintele auzite în interiorul Palatului”.

În chineza veche, *Dao* poate să mai însemne „principiul”, „regulă”, „legea universului”, „logos”, „adevăr”, „rațiune și dreptate”, „doctrină”, „măiestrie”, „tehnică”, „ambție”, „aspirație”, „direcție”,

într-o accepțiune verbală, „a merge”, „a înainta”, „a conduce”, „a dirijia”, dar și „a vorbi”, „a enunța” s. a. m. d.

În „*Introducerea Cărții Documentelor*”, care se presupune că a fost scrisă de Confucius, se spune: „În cele trei cărți antice ale împăraților Fu Xi, Shen Nong și Huang Di se vorbește despre «Marele *Dao*». În cele cinci canoane scrise de Shao Su, Zhuan Xu, Gao Xin, Tang Yu se vorbește despre «*Dao* cel obișnuit”. Aici, „*Dao* despre care se vorbește de obicei” (*chang Dao* 常道) are sensul de „principiu general”.

Dovezile furnizate de savantul Feng Youlan ne arată că *Dao* despre care s-a vorbit din vremurile vechi a fost *Dao* al omului, care abia la Lao Zi a căpătat o semnificație metafizică. Se vede că Lao Zi, care voia să facă astfel cunoscut Marele *Dao* al Cerului, a trebuit să clarifice de la început noțiunea de *Dao* și să sublinieze că *Dao* despre care urma să vorbească el nu este, în mod categoric, *Dao* despre care vorbesc oamenii și nici doar o simplă colecție de principii generale. Adică nu este *Dao* despre care se vorbește de obicei (*chang Dao* 常道). Dar despre ce fel de *Dao* este vorba? Să vedem ce ne spune chiar Lao Zi. El însuși, prin cele cinci mii de cuvinte, a vorbit despre „*Dao* cel veșnic”.

³ *Wu* și *You* pe care le-am tradus prin „Neființa” și „Ființa” au în chineză o largă sferă semantică, spre exemplu: Non-Existentul și Existentul, a exista și a nu exista, a fi și a nu fi, a avea și a nu avea, ceea ce are formă și ceea ce nu are formă etc.

⁴ „Cele Zece Mii de Lucruri”, *Wan Wu* (萬物), este o metaforă prin care sunt desemnate toate ființele și lucrurile din întregul univers.

⁵ Cuvântul *jiao* (徼), pe care l-am redat prin „întruchipări”, poate însemna: „înfațișare”, „manifestare”, „formă manifestată”, „arătare”, „urmă”, „semn” și „contur”.

⁶ Cuvântul *xuan* (玄) în chineză înseamnă ceva „adânc”, „misterios”, „tainic”, „care depășește gândirea umană”.